

Extraordinari dedicat a **MURA**

ARXIV

DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE TERRASSA

ANY II - SEGONA EPOCA

FEBRER - ABRIL 1920 - N.º 6

SUMARI:

TEXT: Nostre treball.—Situació i organització de Mura; Aspectes geològic i espeleològic: *Coves de Mura*; Mura arqueològica; Dades històriques; Costums i usatges; Itineraris; A Mura, *P. Galf Guix*.—Característiques generals.—Advertiments als Turistes.—La meua finestra, *Rafael Benet*.—Ofrena.—**GRAVATS:** Vista panoràmica de Mura; Pont sobre el rieral, clixés *Llosas*.—Coves de Mura: La columna, clixé *Santamaria*.—Croquis de la planta de les Coves de Mura, *Palet*.—Coves de Mura: El Cocodril, La sala dels raïms, clixés *Santamaria*.—Portada de l'església, Absís de l'església, clixés *Gorina*.—Carrer de Mura, clixé *Llosas*.—Gràfic d'itineraris, *Rigol*.—Apunt de Mura, *T. Viver*.—El raval, clixé *Jover*.—Arbreda del rieral, clixé *Boada*.—Càl Xaix, clixé *Jover*.—De Mura, *R. Benet*.

REDACCIO I ADMINISTRACIO: SANT ANTONI, 64

JOSEP MACIAS MARIMÓN

GRANS ASSORTITS EN LLANERIA
PER A CABALLER I SENYORA CÒ-
PIA DE LA CASA CLAUDE DE PARÍS

ENFRONT AL MERCAT
TELÉFON, 6298

Perfumeria - Bisuteria - Guants
Paraigües - Carteres - Cigarreres

GRAN ASSORTIT EN
OBJECTES PER A REGALS

Antigua Casa CARDELLACH

59, Font-vella, 59

EXCURSIONISTES:

PROBEU EL CAFE CONCENTRAT IDEAL QUE VEN LA

CASA FARGAS

I NO EN GASTAREU D'ALTRE.

Despatx: Sant Pere, 40
Tallers: Galileo

Pintura d'art i Decoració

Miquel Pujadas Badia

SOCIETAT, 3

GIBERT I MARTÍN

Ciment de totes classes :: Vigues de formigó

Blocs :: Revoltos :: Dipòsits de ciment armat

Carbons: Antracita - Cock i demés per a la indústria

Despatx: Sant Leopold núm. 123

Telefón, 6188

ARXIV

DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE TERRASSA

ANY II

SEGONA ÈPOCA

FEBRER-ABRIL 1920

NÚM. 6

NOSTRE TREBALL

Al constituir-se fa ja deu anys, el nostre Centre, a l'escalf del entusiasme d'un grup de joves i decidits excursionistes terrassencs desitjos de conèixer i investigar totes les encontrades de nostra terra i especialment les de nostra comarca i contorns, realitzà el seu primer acte d'excursionisme montanyenc a les valls de Mura, per a gaudir i estudiar ses anomenades coves, son pintoresc poblat, els seus encisadors costums, sa deliciosa vall, ses rialleres fonts, honorant amb motiu de dita excursió les planes del primer número del nostre Arxiu d'Estudis.

Havem de reconèixer que existeixen joies d'una gran valor, ja arqueològica, ja històrica, ja sota altres diferents aspectes, que per la seva relació i proximitat a la nostra comarca, podríem dir a casa nostra, moltes d'elles permaneixen polsoses i arrecunades i el que es més de doldre fins desconegudes.

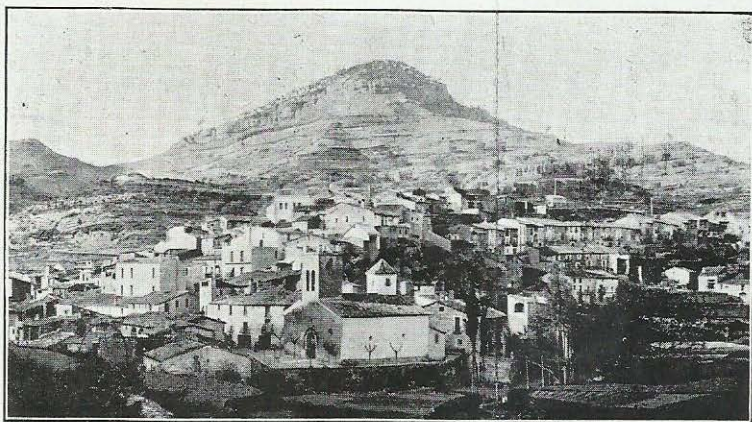
Nosaltres, que sentim la missió de l'excursionisme, de l'excursionisme característic de nostra terra, no podem permanèixer indiferents, car desdiria de la nostra mateixa essència i és precis esmerçar-hi tot el nostre esforç per a posar de relleu tot aquest ram escullit de joiells quasi oblidats.

Així doncs, el nostre Centre ha començat diferents treballs encaminats a aquesta fi i malgrat ésser una tasca penosa i llarga, compta amb el delit i cooperació de tots per a complir-la plenament.

I avui el foc del treball intern de nostre Centre, respira al defora i deixa veure quelques guspires brillants, avui ja podem donar-vos una petita mostra, avui les planes d'ARXIU s'honoren parlant del bonicoi poblet de Mura.

SITUACIÓ I ORGANITZACIÓ DE MURA

El joliu i escaient poblet de Mura es troba bellament situat al fons d'una petita vall, que correspon a la comarca de Bages, voltat completament de muntanyes i banyant els seus peus la riera de Nespres. Aquesta riera naix a les estribacions N. del majestuós Turó del Montcau, fita de les comarques de Bages al Nord, alt Vallés al mig-dia i Moyanés a llevant. El turó del Montcau (1040 ms. altitud sobre el nivell del mar) es l'últim baluart de la serralada del Sant Llorenç del Munt i està situat entre mig dels pobles de Sant Llorenç Savall a llevant i Mura a ponent.

Vista panoràmica de Mura (Clixé Llosas)

Mura dista 20 kms. de carretera de la capital del partit o siga Manresa i uns 24 kms. de Terrassa, per la carretera de Talamanca i Navarres que passa prop del poble de Matadepera i al peu de la riera de les Arenes, la Barata i la Mata, sortint del km. 21 de dita carretera un brançal de 3 kms. 950 ms. que baixa fins al peu del poble de Mura. L'estació de ferrocarril més pròxima és la de Sant Vicens de Castellet a la via del Nord i dista uns 9 kms. amb camí traginer molt accidentat.

Mura judicialment pertany a Manresa i la seva parròquia corres-

pon a lo diócesi de Vich, però electoralment en lo que es refereix a Diputats a Corts vota amb Terrassa. El poble el formen segons l'últim cens 208 edificis i 636 habitants, distribuïts en la forma següent:

	<u>Edificis</u>	<u>Habitants</u>
Mura.	146	438
Raval de abaix.	19	46
» de Sant Antoni	15	50
Grups disseminats.	28	102
Total.	<u>208</u>	<u>636</u>

La Festa Major té lloc els dies 11 i 12 de Novembre o siga per la diada del seu patró Sant Martí.

ASPECTES GEOLÒGIC I ESPELEOLÒGIC

La vall de la riera de Nespres s'ha excavat en els potents bancs de conglomerats eocènics i oligocènics que integren el turó del Montcau, el Sant Llorenç del Munt i les serres d'ells derivades, dels que són continuació els de la serralada oposada des de *les pedritxes*, cap a l'estrepà de l'Ubach i Castell Sopera.

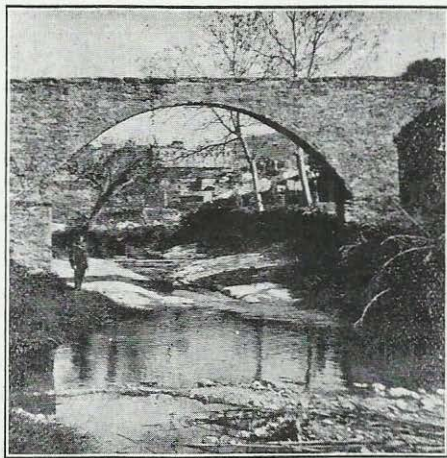
El terreny de Mura correspon geològicament al eocènic i per lo tant pertany a la primera època dels temps terciaris. Escau en la zona riberenca del mar Tethys o Mediterrani Central d'en Neumayr que ocupava en aquell temps la part mitja i superior de Catalunya entrant per la part de l'Empordà i s'extenia pel centre de la regió catalana, penetrant per l'Aragó, Baixa Navarra, Alta Castella fins a l'actual serralada Cantàbrica.

El conglomerat de grossos elements o palets rodats, arrastrats per les aigües terrestres que provenen de les serralades de Sant Llorenç, Montcau i La Mata, els curiosos monolits i formes provinents de la denudació de les roques, els grossos blocs de mig metre i més de diàmetre que cap a la part alta integren el conglomerat, alguns de grauwacke i de granits, roques d'origen que es troben al macís del litoral o en les muntanyes de llevant, corresponen a lo que fou delta, o dipòsit d'aluvions del desguàs d'un caudalós riu que provinent de les muntanyes que ocupaven el avui enfonsat Vallés avençava cap

a N.O. endinsant-se en l'actual fossa mediterrània. Aquests elements de dit conglomerat van disminuint de tamany cap a la part N. dominant ja les arenisques (antics sorrals), roques fines i sediments llotosos, que alguns agafen la coloració groguenca i cendrosa, en els que s'hi troben ja restes fòssils de certs marins.

La inclinació dels bancs que formen aquestes muntanyes lleugerament en direcció N.O. i en especial dels del macís del Montcau i la Mata, dona per resultat natural llençar les aigües a la part de Mura i

Pont sobre el rieral (Clixé Llosas)

no a la riera de la Barata i les Arenes pròximes a Terrassa. Així venen a augmentar el caudal de la riera de Nespres i afluents a la vall de Mura, un gran nombre de abundoses fonts quasi totes elles a l'esquerra de la riera, éssent les principals: Caus, Tolls, Llosades, Rector, Era, Sallarot, Cervera, Formatxet, Blanquera, Coma, Moscorosa, Biel, Japet, Feliu, Belitrons, Molí i altres que no recordem.

Per l'indicat es compren que el terreny de Mura sigui molt fèrtil i malgrat ésser força trencat i costarut es conreua en feixes escalonades, collint-s'hi blat, vi, etc. També hi han bons regadius prop la riera, que aprofiten l'abundor d'aigües d'aquesta ja que és una de les seves principals riqueses naturals.

No ens entretindrem en fer un inventari de la flora i fauna d'aquesta xamosa vall, ja que en general és la mateixa del Vallés, més devem fer constar que es troba, éssent encara terreny de Mura, als volts de la Mata i prop de la carretera de Talamanca, la *Reseda luteola* L. nomenada vulgarment gualda, que floreix pel maig i juliol. És útil a la indústria tintorera, tenyint de color groc, el verdader color groc de nostra bandera. També s'hi troba el *Delphinium elatum* L. i *montanum* D. C. (73 de la Flora de Catalunya) al peu de la Font d'Estanalles i que floreix pel juliol i agost.

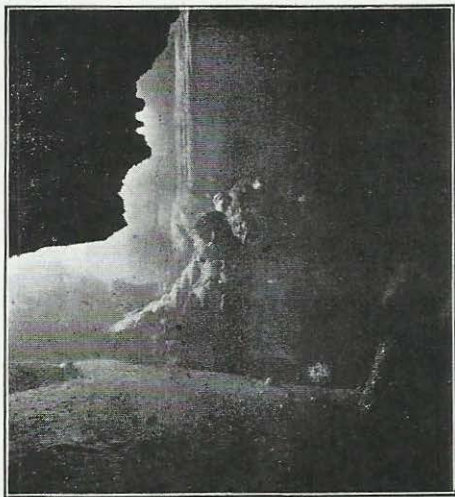
COVES DE MURA (1)

Corresponen igualment a Mura, distant del poble una mitja hora a tres minuts de la *serra dels codolosos* i a tres quarts de la Coma d'En Vila, la famosa, per ses estalactites i cristal·litzacions, Cova de Mura nomenada pels muratans les Mines i més encara amb el nom de *balmes de Mura*.

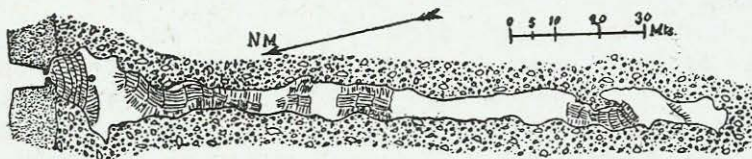
Està anotada en el «Catàleg espeleològic de Catalunya» de Mn. Font i Sagué, amb el nom de *balmes de Mura* i el número 103 i amb el mateix nom i número 171 en el *Recull* espeleològic de Mn. Faura.

Per visitar-la vegis *Advertiments als Turistes*, en el present número.

La porta d'entrada a la cova s'obre arran de volta; es baixa fortament per uns graons sobre terrer fluix; una molt alta sala ocupa el primer terme en la que en el peu de la baixada una bonica columna cilíndrica sembla aguantar el sostre, es va desenrotllant després formant una sola galeria en una direcció única, d'uns 14° a E. amb la del Nord magnètic; la amplada sempre espaiosa, amb algunes variants, segons indica el croquis, però molt estret en algun lloc el caminal, formant costes el restant del pis; es baixa primer no uniformement, fins

Coves de Mura

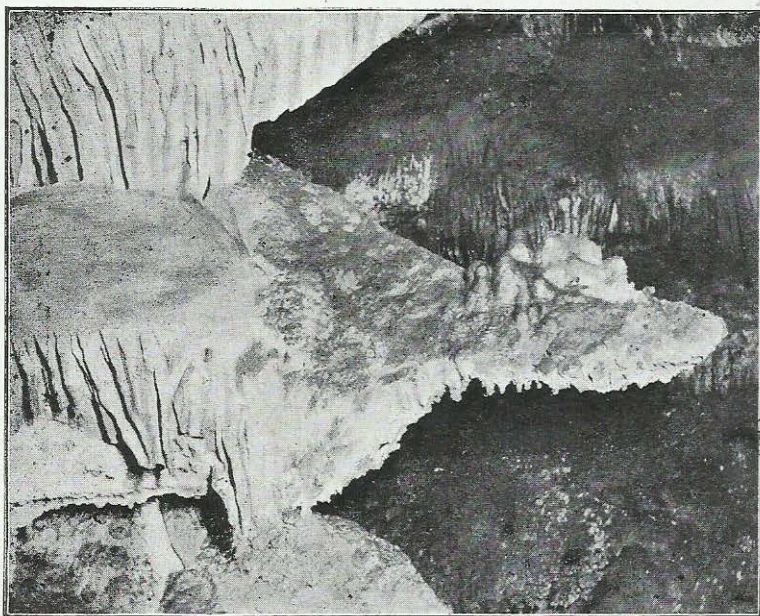

Croquis de la planta de la Cova de Mura

(1) Ext. de la Rev. *Arxiu d'estudis del Centre Excursionista de Terrassa*, octubre-desembre de 1911.

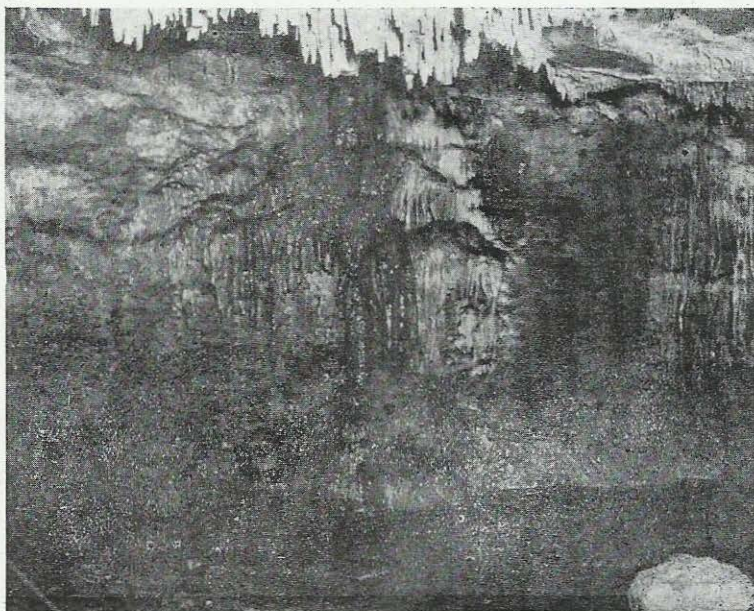
prop de mitja galeria i s'ascendeix després, i cap al final s'aixeca el pis formant grau mercès a una gran massa rocosa despresada del sostre; aquest és alt sempre menys en aquest darrer punt, corrent a són llarg com d'ordinari en les nostres coves una gran esquerda, a vegades geminada, que en alguns punts s'obre enlairada una porció de metres; una punta de roca aïllada per la erosió s'en diu per semblança, *el codril*, i una gran concreció de tosca s'anomena per comparació *el camell*, havent-hi algunes estalactites i revestiments de tosca; però són

interessantíssimes i peculiars d'aquesta cova unes cristal·litzacions perfectes, hermosíssimes, aciculars, de calça, que tapicen per complet el sostre i part alta, i sembla que al descobrir-se, la totalitat de les parets en una bona extensió, en la part mitja i més baixa de la cova, i altres tapiçaments calcaris, grapyats en disposició igual, en llocs immediats a aquelles, que donen nom a la *sala dels raïms*. Els cristalls esmentats pertanyen a la especie mineralògica, *aragonita* (de

composició química igual a l'altra espècie que forma la calça, la *calcita*, diferint sols en que aquella cristallitza en el sistema rombic i aquesta en el romboedric); les finíssimes i brillants agulles que constitueixen deriven en totes direccions del revestiment calç que per sa unió integren; la conversió de les agulles en petits caramells i puntes romes entoscades, ha constituït els *raïms*.

¿Causa de la cova?: la de sempre en la nostra localitat, la dissolució o corrosió de les roques calcàries per les aigües, ajudada per la erosió del aire, determinades per litoclasses o esquerdes. Aquí però, la particularitat d'aquells revestiments determinen la concurrència de circumstàncies especials en la seva història. Aquell revestiment de cristallitzacions perfectes no es pogué produir, segons els principis de la *cristal·logènia*, sino dintre d'un líquid, de l'aigua saturada de carbonat de calç en dissolució, en repòs, i per una acció lenta. Cal fixar-se bé, al sortir de la cova, amb el detall de la entrada, per a explicar-se com

pogué ocórrer la inundació interior de la cova, i es veu clarament que aquell munt de terres detrítiques per sobre les que's devalla al entrar, apareix com un tap de terra sobreposada, que obstrueix l'ample boca que marquen les parets de roca ferma, que tingué en altre temps la cova; al exterior per a facilitar la entrada s'ha fet una excavació, havent-s'hi hagut de posar unes parets de maons en sec, per a contenir als costats d'aquelles terres fluïxes, faltes de cohesió. Fa uns 50 anys la cova era desconeguda, i la descobrí un pagès al observar que un au-cell anava i venia, i desapareixia detràs d'unes bardisses al peu de la marjada de roques, i picat per la curiositat, observà que s'hi obria un forat, pel que tallada la brossa, es pogué tot just entrar-hi.

I ara, heu's aquí la teoria aludida. La caverna estava ja formada, quasi tal com és avui, per la causa dita. Esdevingué una època d'intensa erosió de les roques superficials, mercés als agents; les neus i els desgels i les pluges abundoses la determinarien; es formarien acumulacions dels detritius, dipòsits mòvils, rostos avall i en les desigualtats de les vessants; un d'aquests, anà tapant la boca de la cova. Al en-sembla, per la creixensa de les filtracions, els degotalls devingueren xorracs i no éssent suficients les filtracions del pis, l'aigüa s'hi embassà, i barrada la sortida al exterior on s'escorria en temps reculats, al formar-se la cova, s'anà omplint de líquit fins a devenir vas plé, en les quals circumstàncies s'incrustaren aquells cristalls en les parets, per la molta calç que al filtrar-se disolien aquelles aigües. Després de llarg temps, que's racional atribuir a la època *quaternària*, minvà l'acció dels agents atmosfèrics, i la esquerdada del pis de la caverna, continuació de la del sostre, que encar que aturada pels llots es veu manifesta existeix al peu de la paret de ponent a mitja cova (i per aquesta actuació s'explica la major fondària que al interior té la galeria), sigué suficient per a dar pas a les filtracions; vuidada de les aigües, els degotalls, al precipitar-se per aquelles cristallitzacions, destruïren les agulles fines contràries a l'acció de la gravetat i entoscaren les demés formant els *raïms*; i al exterior la denudació lenta i secular ha anat gratant aquell dipòsit superficial, i començaba a desobstruir la boca pel forat on hi entraba l'ocell aquell.

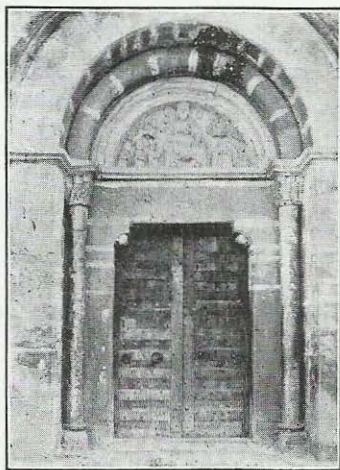
MURA ARQUEOLÒGICA

La obra arqueològica més notable de Mura, és sens dubte la seva església parroquial dedicada a Sant Martí.

El seu aspecte interior és molt especial ja que certes reformes executades en el segle XV o XVI l'han desfigurada; i es tracta d'una bellíssima església romànica reformada.

Es conserva perfectament la seva portada romànica. Fa poc que dita portada es trobava mig amagada per un porxo aixecat en l'exterior de l'església i corresponent al troç enllosat de la plaça i mercés a la iniciativa i esforços dels Centres Excursionistes de Catalunya, del del Vallés, del de la Comarca de Bages i del de Terrassa fou derrocant i deixada al descobert tan magnífica portada en l'agost de l'any 1915.

Representa la portada l'adoració dels Reis d'Orient en el portal de

Portada de la Església

Betlem; en el centre del timpà hi ha assentada la Santíssima Verge amb l'Infant Jesús; a la dreta d'ella els tres Reis, portant a la mà la seva ofrena guiats per l'Estrella d'Orient damunt d'ells; a l'esquerra Sant Josep i una altra figura que representa un pastor, rematant el plafó dos àngels al·legòrics.

Els capitells de la portada són esculpturats amb figures d'un caballer i un castell i molt ben acabats. Les portes de l'església són també antigues amb unes planxes de ferro aplicades, d'una severitat adequada a la portada.

L'absis és també romànic, molt ben treballat amb pedra picada i de molta severitat. Els dibuixos decoratius del seu fris i els capitells de les seves columnes són ben treballats. En el interior de l'absis es reproduïxen els mateixos motius de l'exterior i que han sigut mutilats en part per reformes i aplicacions que posteriorment s'han fet i

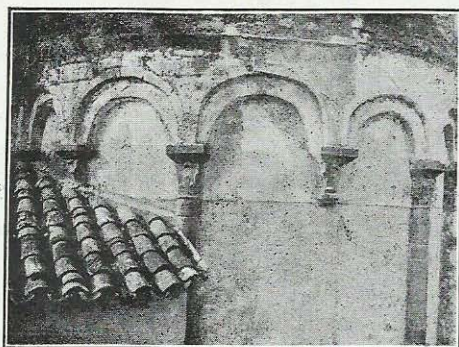

embrutats amb pintures de mal gust. Està format per tres cossos doblats amb quatre columnes i set capitells. S'hi han afegit al seu costat unes construccions pobres i com en moltes obres similars s'han emblancat tots els arcs i parets fets amb *sillaria*. Les tres finestres romàniques corresponents als tres cossos de l'absis s'han aparedat i embrutat amb material, i avui serveixen d'armaris a la sagristia.

De construcció romànica i amb pedra *asillarada*, demés del centre de la façana de la plassa i de l'absis, hi ha una part del creuer al costat de la *rotonda* circular d'aquest i que avui és tapat per uns coberts que serveixen per l'escala d'anar damunt les voltes de l'església i al campanar

Es molt interessant una part de la façana que dona al carrer que condueix a l'Arrabal de Sant Antoni o sigui a la part N., on apareixen ornaments d'un romànic primitiu i pobre construïts amb rocs i palets de riera i d'un dibuix un xic desproporcionat, amb un fris de pedra picada a la part superior i que sembla que coincideix amb el mateix fris

de l'absis. No fóra estrany que fossin restes d'una primitiva capella romànica.

Absis de la Església

Tots els detalls esmentats i la desproporció de llargada del que havia sigut església (avui nau central), uns detalls de diferència de nivell en la volta central i que correspondrien en el lloc del creuer i a més el lloc perdut de la nau del Nord

que serveix per a passar a la trona, donen l'impressió de que la planta primitiva era en creu, i que els restes de parets de dita part N. són els mateixos del creuer.

Actualment l'església de Mura està formada per tres naus i amb una disposició original; al centre la primitiva, romànica i afegides per una sola arcada a cada costat les altres dues. L'eixamplament fou fet per allà l'any 1500 fent desaparèixer les parets longitudinals de la nau central i tombant en lloc d'aquestes, dos grans arcs per a sostenir les voltes de l'església antiga i les noves dels cossos afegits.

Aquests dos arcs aplanats descansen sobre una part de les parets velles i contrarrestades les seves empentes per l'absis en una part i la portada a l'altra; fóra possible que també els equilibrassin amb el seu propi pes els dos campanars aixecats en dits llocs i que no són romànics sino que corresponen al segle XVI o sigui a l'època de reforma i eixamplament de l'església.

Seria interessant que es deixessin completament al descobert totes les parets de l'absis, i del creuer que són amb pedra *aplanada*; sols s'hauria derrocar uns coberts de nova construcció que hi ha adossats a l'església i treure l'arrebossat dels arcs i restaurar les finestres romàniques del magnífic i elegant absis.

Un detingut estudi de les parets de l'església i les foranes en l'espai que hi ha per pujar a la trona i un pas estret, potser ens donaria llum per comprobar si la paret de la part Nord, construïda amb carreus i formes romàniques molt primitives i de la que ja n'hem parlat, havia sigut d'una petita església o capella dels principis del romànic, ja que trobem documents històrics referents a Mura del segle X i començaments del XI, i que amb seguretat que l'església romànica de la portada i de l'absis d'una construcció, forma i esculptures tan ben executades, és posterior a n'aquells temps i no correspon aquesta a la arquitectura completament rural, primitiva i sencilla d'aquelles parets aprofitades i respectades per a les obres de reforma fetes en el segle XVI per donar més càbuda a l'església parroquial de Sant Martí de Mura.

En el interior de l'església hi ha tres altars corresponents a les tres naus i que són bastant notables, sobretot el de la dreta a l'entrar per les seves línies generals, i el central. El sagrari d'aquest és una obra esculptòrica istil renaixement molt acurada no sols interiorment sino que també en el seu exterior.

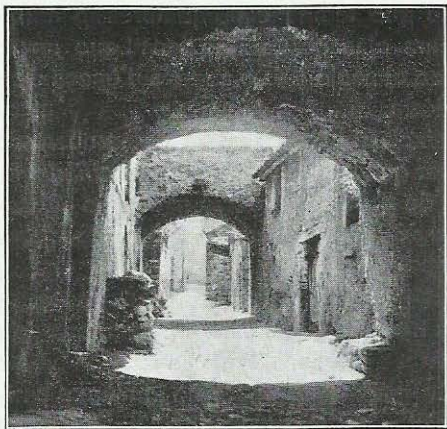
També hi ha a l'entrar a l'esquerra del temple i al costat de la portada un Crist antic i que la gent del poble venera molt.

Demés de l'església de Mura, que com hem ditabans és l'obra arqueològica que té més important, debem dir que també guarda entre les seves rústiques cases alguna de benremarcable, puix hi han interessants exemplars del segle XVI a XVII. Són caracterítiques unes voltes de pedra, que hi ha tombades d'una part a l'altra del carrer, amb llunetes pels portals d'entrar a les cases i damunt d'aquelles hi han terrats i galeries.

Els finestrals que encara existeixen en alguna de les seves cases, a més d'ésser pobres són d'un gòtic decaient.

Encara resten sens estudi les poques runes que queden de l'antic castell de Mura que es troba entre la casa de càn Sanllehí i la carretera que segurament fóra interessant car amb les dades històriques que es tenen ha d' ésser forçosament una construcció romànica.

Carrer de Mura (Clixé Llosas)

I per últim, d'importància arqueològica quasi nul·la, són les tres capelles existents, una al Puig dedicada a Santa Marguerida l'altra de Càn Sanllehí a (Sant Lleí) i la de Sant Jaume de la Mata i del mateix ordre d'aquestes

era la de Sant Aon avui ja desapareguda.

DADES HISTÓRIQUES

Etimològicament el nom Mura vé de *Murus*, que vol dir mur, paret, i no fóra extrany que aquesta denominació provingués d'haver-hi hagut un castrum o lloc murellat, ibèric o romà. Hem de reconèixer, però, que l'història de Mura resta ben entenebriuada, puix no ha arribat a oïdes nostres que algú hagués fet un estudi acurat de la seva història. Així, doncs, les notes que podem donar són confoses i escasses i són extretes d'un estudi recentment començat pel nostre Centre que és d'esperar donarà llum sobre aquest afer.

Ultra les construccions muratanes i principalment l'església parroquial i les runes del castell de que havem parlat anteriorment, que ens feren veure l'antigor de l'existència de dit poble i sospitar la importància que podia tenir la seva història, tinguérem notícies de l'existència d'un Marquesat, i creient que aixó podia obrir-nos un camí per conèixer aquella, començarem les nostres investigacions que donaren per resultat la troballa de dades ben curioses referents al castell de Mura.

Efectivament, en el Arxiu de la Corona d'Aragó, Registre I *Privilegiorum Diversorum Archiducis Austriæ*, fol. 36 es troba un document en el que consta que «*L'Arxiduc Carles d'Austria, recordant els serveis que els predecessors de D. Felicià de Cordelles havien presat a la corona i els privilegis i honors que als dits antecessors de la família de Cordelles havien sigut concedits pel comte de Barcelona, Ramón Borrell en 1015, per l'infant Joan en 1834, per l'Emperador Carles V en 1533 i per Felip IV en 1641 i volent premiar els serveis de dit D. Felicià de Cordelles en la guerra amb els francesos li concedeix de transformar el títol de comte en de marquès de Mura*», éssent firmat aqueix document a Barcelona el 31 d'agost de l'any 1707. I buscant la relació que podia tenir aquesta família amb dit castell, trobem referent al «*CASTU de MUREDINE, ant MUREA, vulgo Mura. — In armario Minorisse in sacco M. est garta donationis suis castu facta per regem Jacobu Gulielmo de Sta. fide et eius progenie i 2 id. sept. 1223. Cua donatio fui facta in feudu,*» però com siga que successivament passa el nomenat castell, d'unes mans a altres, com també anteriorment a aquesta última data havia sigut d'altri segons veierem en un document que parla d'una donació feta per *En Guillem de Tràcia (militar) i la seva mare Berenguela a Pere de Mata i la seva esposa Guilie, del Mas nomenat de Mata, mitjançant un cens de una mesura d'ordi i cinc sous en el dia senyalat, que correspon a 4 nonas juliol de l'any 1195*, no podem fer verdaderes afirmacions sobre aqueix particular fins haver completat definitivament l'estudi de que abans hem fet menció.

La mateixa confusió hi ha referent a l'església parroquial de Mura, ja que el document històric més antic que's conserva és un quadern escrit per En Jaume Oller, rector de dita parròquia durant l'any 1562 i com diu ell mateix: «*En lo present coern, sta scrit assentat, lo affer y stats de la parroccual Sglésia de Sanct Marty de Mura y Sufragaria de aquella, Sta. Creu de Palou, dins lo Denegat de Manresa, bisbat de Vic, corent lo any de la natyvitat de nostre Senyor de Mil Sinccents xixanta y dos sic 1562. è lo qual any rexeg la Sancta Sglésia Romana lo beatíssim Pare papa nostro Clement vuité, y bisbe de dita Sancta Sglésia bisbat de Vic, lo molt ylustre y Reverendíssim senyor Don Pere Jayme, Regnant lo chistianíssim Rey Don Philip Segon...*» etc. éssent solsament com un inventari del existent en l'església i sagristia, la qual segons es desprent de la seva lec-

tura estava darrera mateix del retaule o siga el que constitueix l'absís. Així com també se sab que la Rectoria estava aquell temps separada de l'església i situada prop de càl Llobet.

COSTUMS I USATGES

Era Mura rica en belles costums típiques que ayui van desapareixent una a una, amb gran recança dels que som aficionats a aquestes manifestacions sadolles d'ingenuïtat i senzillesa. No vos parlarem aquí ni de l'arbre de maig, ni de les camilleres de la Mare de Déu, ni dels balls de bastons, els més famosos de tota la contrada, ni del treure ball a plassa, ni de les pastoretes de Nadal, ni dels maridatges, ni de la subasta, ni de l'oferta, car a més d'ésser ja més conegudes ens fariem massa llargs, i les guardarem per un altre dia, i si sols volem parlar-vos de tres de ben originals per ésser propies del xamós poblet de Mura.

El forester que veu per primera vegada la rara peregrinació que el dissabte després de Sant Marc celebren els muratans a Montserrat, queda fonament estranyat al veure una professó que acompanya a varis homes amb la camisa fóra les calses, amb una gorra de dormir blanca o cosa per l'istil al cap i descalsos.

Aquesta antiga costum no és més que una prometensa i per ésser curiós, transcribim aquí una copia d'un escrit, que d'ella en fa referència, i que's guarda en l'església parroquial de Mura, diu aixís:

«En lo any 1500 se feu la prometensa de anar los peregrins de Mura a Monserrat se va fe per grans Necessitats de Malalties que fou tan gran la mortaldat que dels nou moriren els vuit y se ha Promés Anar Descalsos peus y cames vestits de blanch camisa y gorra. lo parroco els ha de Acompanyar fins a la Vora de la Riera ab professor y la veracreu al anar y tornar y tambe anar los obres de donar los una candela a cada ma ensesa per anar a adorar la Veracreu que anem a representar que de est modo anem a la fi del mont demanant perdo a Deu tambe los dits han de ser cada un hamo de casa han de anar reconciliats ha fer dir una misa pagan de la hobra.

Los dits son Madi un Vall un Sole un Sanlley un Llobet un Perich un Mas un Vila un Puigh un Matarrodona un Puijtoura un Farell

un Putxet en dita prometensa y ha de temps del dijous fins el disapte de St. March fou feta per consell del comu Representant lo Parroco de Mura Para Ermanter frara de la La Cartuxa

En St. Marty de Mura.»

Com es veu, doncs, té la seva explicació l'original indumentària dels romeus, amb la que volen significar l'estat en que es trobaven al sufrir la greu malaltia.

L'altra d'aquestes festes tradicionals és la que encara avui dia té lloc per Sant Marc, dia 25 d'abril. Per a després de l'ofici que's diu a mig matí, el senyor Rector ja té preparats gran nombre de panets de unes tres unces de pes, llavors tots els assistents, van a buscar-ne un en mig de grans empentes ja que tots volen ésser primer, tenint el sacristà d'obrir molt l'ull, doncs, n'hi han que posseïdors del seu corresponent panet, es posen a la cua per heuren un altre, prova palesa de l'interés que tenen per obtenir-ne.

Cada any el senyor rector cuida de recullir una petita quantitat de farina de tots els pagesos, un cop feta la sega, la qual serveix per fer els *panets de Sant Marc* com ells els nomenen, de l'any següent.

Els muratans tenen prou cura de no estar mai sens un tros tan sols de pa de Sant Marc puix hi posen una fe gran i segons ells els guarda dels llams; éssent curiós que les venerables velletes que ens explicaren aquesta bella costum no tenen del seu record que hagi tocat un llam a cap fill de Mura.

I la última de que volem parlar-vos, era una de les costums més xirões i boniques, avui ja perduda, nomenada «*Les farinetes de Carnaval*.»

Si bé té certa semblança amb *L'olla dels pobres* que tenia lloc a Granollers el dilluns de carnaval, aquí a Mura s'hi donava un caient més familiar, puix en ella hi assistia tot el poble, rics i pobres.

El dissabte i diumenge, primers dies de carnaval, sortien uns quants voluntaris a recollir per les cases de pagés de l'entorn del poble el que tenien preparat per a contribuir a la festa: qui donava butifarres, qui troços d'os de tocino, carn, gallina, etc. El dilluns acabaven de fer la col·lecta per les cases del mateix poble i el dimarts, un cop tot recollit i després de netejar uns voluminosos perols d'aram a la riera ben fregats amb sorra que fins mirallaven, s'hi tirava a dintre tot el que s'havia recollit els dies abans per fer-ne un bon caldo.

Mentre els uns cuidaben de que en les calderes quedés ben fet el caldo remenant-lo amb un gros parpal, els altres improvisaven a la plaça unes grans taules i bancs apropòsit per la festa que es preparaba.

Ja fetes les farinetes i ben col·locats els perols a la plaça davant de l'església, es començava en aquesta l'ofici de difunts, éssent llavors les nou del matí i un cop acabat l'ofici sortia el rector a beneir les olles.

Quan era prop de la una tot el poble en mig de gran gatzara es dirigia a la plaça a menjar farinetes que per cert acostumaven a ésser ben savoroses, com gustós era el ví que amb un gros purró servia per a beure tothom.

No cal dir l'alegria que regnaba en aquest apat frugal on tot el poble hi assistia, xics i grans, oi més éssent carnaval que és temps indicat per tota classe de brometes com ells féien puix, acabat el dinar hi havia qui es disfressava amb quatre pellingos, qui amb un cucurutxo al cap d'on li penjaven un parell d'arengades atronaba tot el poble fent cabrioles i així tots plegats fent tabola qui més podia acabaven aquella festa original i divertida.

O, belles costums vilatanes que ja tristes, ja alegres ens mostraven la teva senzillesa d'ànima, puresa de sentiments i eren filles directes del cor, en elles, sorgia pimpanta i flairosa la teva única idea: la íntima germanor familiar, desconeixedora de les lluites modernes, sadolla d'un verdader esperit religiós.

ITINERARIS

De Terrassa a Mura passant per Coll d'Estenalles

De Terrassa a Mura per carretera. Distància 26 Kms. Recorregut que pot fer-se amb bon carruatge en 3 hores i 15 minuts. Hi ha un servei de tartana que és més propi per a recados que no per a viatge, puix hi inverteix de 6 a 7 hores o més.

Se surt de Terrassa en direcció N. per la carretera que va a Talamanca, seguint un troç molt recte i deixant a la dreta el

2 Kms. brançal que's dirigeix a Matadepera, poble de 627 habitants. Es poc important, viu de l'agricultura i molt jovent treballa a Terrassa.

Deixant enrera dit poble, la carretera continua pujant sempre a excepció d'una petita pendent que hi ha entre can Torrella de baix i can Roure. Es travessen camps ben conreuat que corresponen a distintes propietats que estan escampades a dreta i esquerra com són les de Can Prat, Can Marcet, can Candi, can Torrella de dalt, can Solà del Recó, can Ferrés i Mas Sallés.

7 Kms. Ramal que arrenca quasi al peu de la Torra Ruidor de N'Angel Rocafort, a la dreta de la carretera, i passant per Can Robert, continua fins a can Poble (854 metres) el punt més alt que poden arribar els carruatges per la part S. O. de Sant Llorenç.

Segueix la carretera fent més corbes que no fins ara, continuant la mateixa direcció de la serralada de Sant Llorenç del Munt i vorejant la riera de la Barata que neix a les estribacions del Montcau.

Deixa a la dreta les cases de pagés de can Garrigosa, can Pèlacs, i can Bufí i al mateix enfront a l'esquerra,

9 Kms. la important masia i capella de La Barata.

11 Kms. Font de l'Olla, d'aigua molt bona, però raja escassament. Es al peu mateix de la carretera a l'esquerra, seguint aquesta amb forta pujada i fent moltes marrades s'arriba fins al

15 Kms. Coll d'Estenalles a 836 metres d'alçada punt més alt de aquesta carretera i a l'enfront mateix de l'antiga i alterosa masia La Mata i Capella de Sant Jaume.

Al costat de la caseta dels Peons de la carretera, en dit coll d'Estenalles, es troba el camí que va a Coll d'Eres i Cova Simanya distant una mitja hora llarga. Dita Cova es una de les més grans unitats es-

peleològiques de Catalunya i amiden les seves seccions un total de 366 metres de recorregut.

Per ésser aquest lloc tant enlairat, es frueix d'un panorama grandios i imponent. La carretera llavors comença a devallar fent voltes molt fortes passant primerament per davant de la Font d'Estenalles que es troba al peu de la carretera i després per

19 Kms. La Vall, masia de força nomenada fins arribar al

21 Kms. brançal que construït posteriorment i que fent grosses marrades baixa a

26 Kms. Mura a 471 metres, primer poble que sortint en direcció N. O. de la comarca del Vallés, es troba de la de Bages.

De Terrassa a Mura passant pels graons de Mura i La Coma d'En Vila

De Terrassa a la Font de l'Olla, vegis l'itinerari anterior.

Poc més amunt de la Font de l'Olla (Km. 11) també a l'esquerra de la carretera i després de passar la fita del km. 12, s'arriba a

1'36 h. l'Alzina del Sal'lari que és al peu del camí nomenat *els graons de Mura*.

Seguint aquest camí que és bastant costerut, procurant no confondre'l amb altres menys fressats que trenquen a l'esquerra, s'arriba a

2'15 h. La Coma d'En Vila. Se segueix un bon troç de camí de carena fruit d'una vista esplèndida, a llevant La Mata i el Montcau majestuós, a ponent les muntanyes del Montserrat, separades per una infinitat de turons corresponents a la comarca de Bages i en un dia clar es pot veure cap el N. tot el Pirineus.

3 h. Comença a baixar el camí de la carena per una canal amb molt fota pendent.

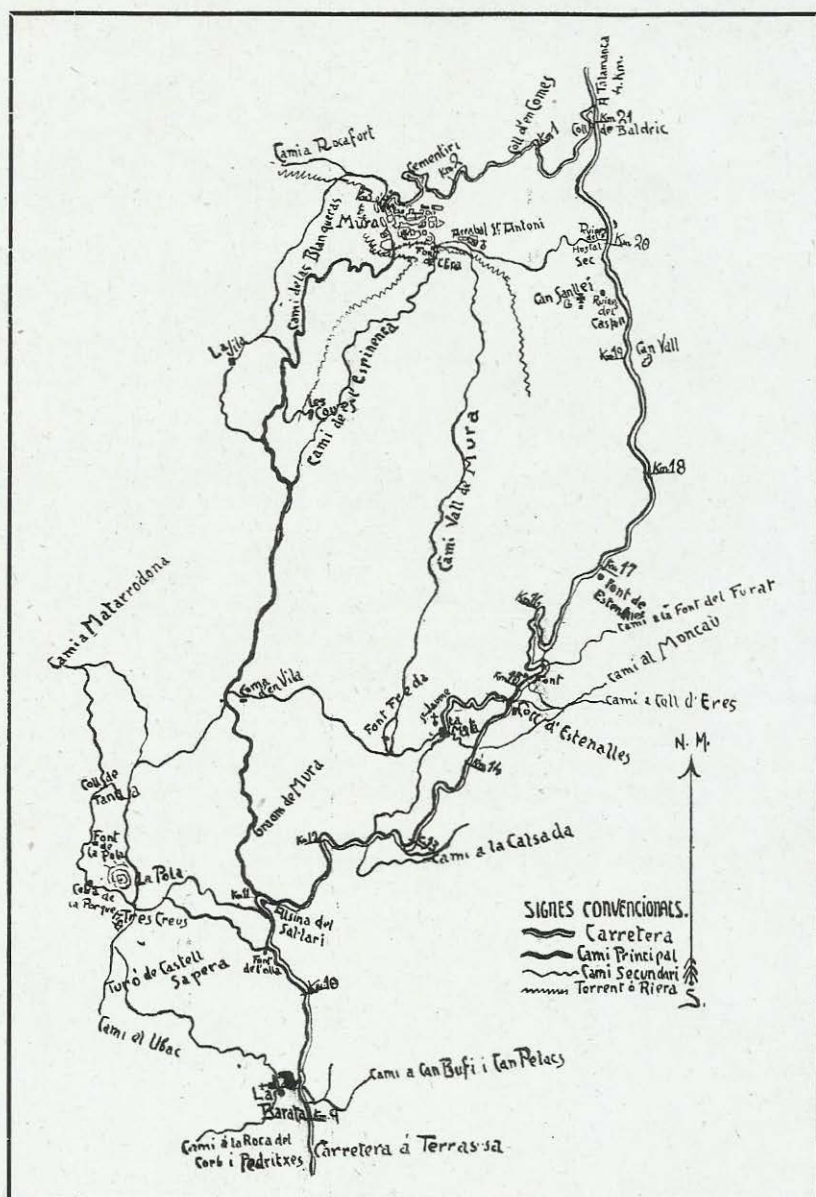
3'02 h. Entreforc a la dreta amb el camí que va a les Coves de Mura seguint l'altre, devallant fins a la riera de Nespres.

3'30 h. Mura.

ALTRES ITINERARIS

De Mura surt un camí que puja fins a l'enlairat poblet de Rocafort. Es un trajecte molt bonic, trobant-se en éll nombroses fonts. De Rocafort segueix el camí fins el Pont de Vilumara i d'aquí directament a Manresa, o bé passant primer per Sant Vicents.

També surt de Mura un altre camí que revoltant l'encinglerat turó del Montcau, arriba, després de passar per diferents masies a Sant Llorenç Savall.

A MURA

Oh! Mura qui devalles calmosa fins al riu
i en l'aigua transparent retrates ta faç bruna,
qui tens la pell colrada pel sol de tant d'estiu
i oculta resplandeixes al sol i al clar de lluna.

Jo et veig com t'ensomnies oïnt confosament
les dones rentadores que ran de riu fressegen,
perennement corbades en actitud fervent,
davant l'aigua on superbes les oques xapollegen.

I et miro taciturna, banyada de unció;
i allargassada immòvil damunt l'ardor de l'era
on canten les cigales llur pèrfida cançó,
dormir et veig en braços del sol que hi reverbera.

I dorms també en la tèbia carícia del teu vent
i en el molí decrepit que lentament s'enruna
cobert d'ortigues i eura, guaitant com el corrent
s'esmuny cingles avall cercant mellor fortuna.

I en l'apacible calma dels teus carrers deserts
les oques cridaneres passegen a remades.....
Els gossos somnolents des d'els portals oberts
indiferents les guaiten passar com aus sagrades.

Si jo fos lliure i sol, vindria a meditar
en el silenci noble dels teus ardents paratges,
fugint de les ciutats on l'aire hi és insà,
i és ira la pietat i els mots d'amor ultratges.

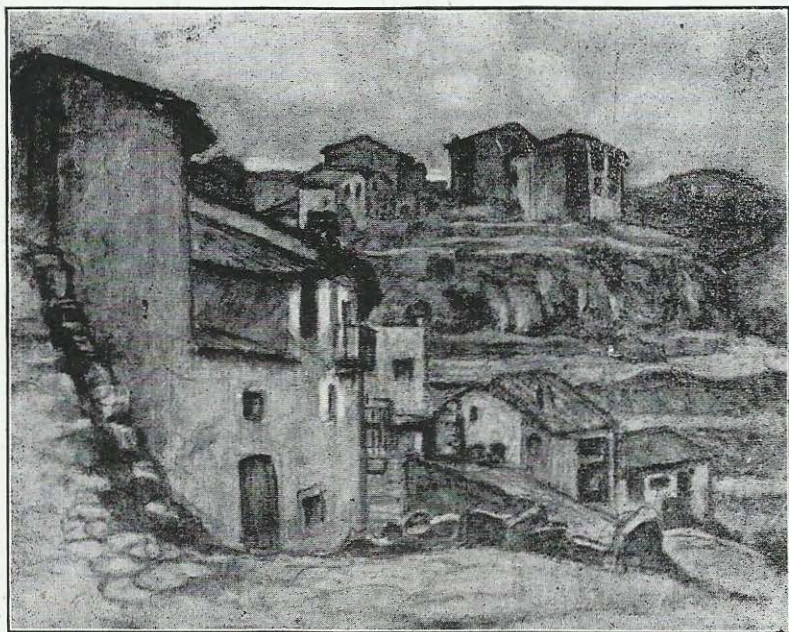
I així portant el cap i el cor ple de cançons,
vindria a tú com va l'abella per les prades
saborejant l'encís dels teus preuats recones,
rublerts d'ombra i silenci i exuberants brancades.

Que'm plau la delectança de viure reposat
davall ton firmament qui té clarors divines
i els rústecs camperols humils m'han fascinat
com una nit plasent de lluna i cavatines,

que amb tot i llur cervell enderrierit i obtús,
al seu entorn tot és bellesa i bonhomia,
quan Mura dorm tranquila la sesta en el talús
de la muntanya en foc que llur candò irradia.

P. GALÍ GUIX

Agost 1909.

Apunt de Mura
per T. Viver

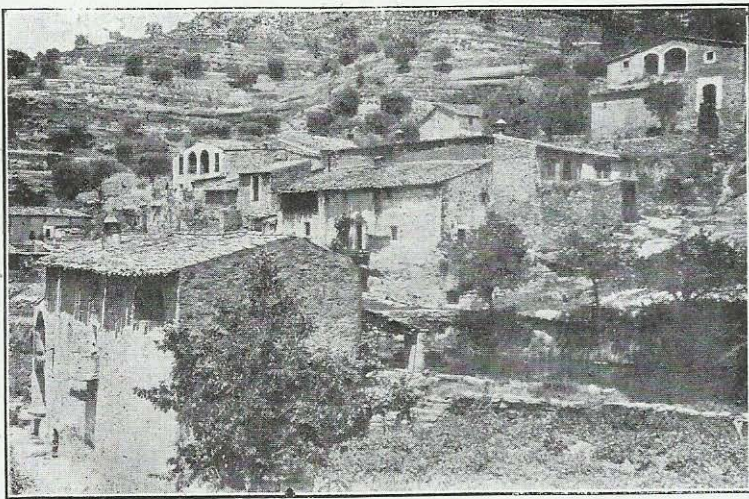

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Abans de la construcció de la carretera, era Mura un poble dels més típics i originals, com a tal, al voltant del Vallès. Reclós dins tan apartada vall, conservava, com hem vist certs costums i aspectes que forçosament havien d'esvair-se al tenir noves vies i mitjans de comunicació. Avui, ja compta amb força elèctrica i tal volta dintre poc temps pot convertir-se Mura en colònia industrial puix ja té recentment establerta una fàbrica de teixits de cotó d'uns 80 telers, propietat d'En Climent Verdaguer.

Degut potser a la situació isolada del poble, el caràcter dels mu-

El raval (Clixé Jover)

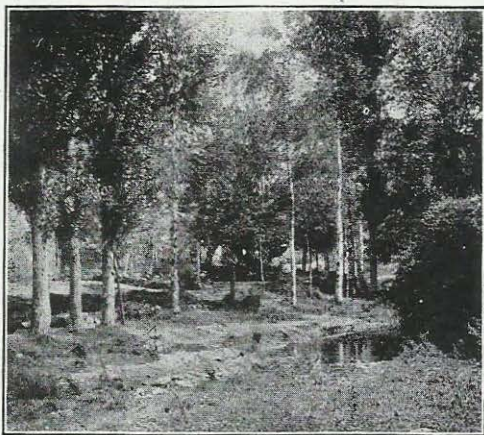
ratans és reclós i en general són esquerps i donats a la seva, però avui ja es veuen obligats a haver d'alternar amb gran nombre d'excursionistes i visitants que de Terrassa, Manresa i demés pobles de l'entorn, fretuosos de conèixer aqueix bell recó muntanyenc, no tenen en compte els inconvenients del llarg i pesat viatge.

Els foresters que estiuegen a Mura, que per cert comencen a ésser,

en gran nombre, han modificat i reformat irreverentment algunes cases de dit poble, sens tenir en compte ni estils, ni tradicions, ni les fesomies peculiars de les construccions de caràcter rural allà establertes. Molt pitjor han fet els que han construït de nova planta alguna casa amb pretensions de *torra* i que la major part solen ésser d'un gust molt discutible i carrincló, ressaltant en desentonació de color, forma i construcció, no de les més antigues cases de Mura, sino de les mateixes que sens pretensions aixecaren els constructors de dit poble amb una ingenuïtat i característica molt escaients. Es de remarcar en les construccions antigues de Mura les seves típiques balconades de fusta, vistoses galeries i sobre tot les xemeneies, algunes d'elles interessants. I és ben de doldre que enfront de tot aixó, avui hi hagim de veure tauladetes que per llises i blanques apar que siguin de paper, balconades de ciment armat, reixes i baranes dels encants, *aplacats* de ciment, etc.

Amb tot Mura ja sia perque en ella Natura s'hi mostra plena, fecunda i magnífica, on la vegetació és exuberant, on l'abundó d'aigües és inacabable, on les fonts són incomputables, ja sia per la seva situació escaienta, per les seves cases rònegues escampades ací i allà, corrent

Arbreda del rieral (Clixé Boada)

als seus peus la argentada riera amb les seves grosses pedres per passera, amb el seu molí, i amb els seus ànecs nedadors que li donen un caient de pessebre infantívol, ja sia per la seva valor arqueològica i històrica, resulta en extrem interessant i pin toresca, no sols per l'excursionista freturós de paisatges excel·lents, que no hi manquen, però que sols mira de pas-

sada, sino també del que és pacient investigador de les bel·leses particulars del lloc on és i que per cert no deixa de tenir-ne de ben remarcables i alguna de força importància que l'enriqueixen que si bé fins avui no són molt cone-

gudes, és d'esperar que prompte serà un dels poblets de muntanya més visitat i preferit.

Donats aquests antecedents no és d'estranyar que diferents artistes en la pintura trobessin en aquest bell recó muntanyenc motius interessants de vida i color per reproduir en llurs teles com així ho han fet En Viver, En Benet, En Vila, En Soler, etc.

ADVERTIMENTS ALS TURISTES

Conegudes les diferents notabilitats que conté Mura i els seus voltants i explicats els itineraris per a visitar-les, sols ens resta fer alguns advertiments als turistes que visiten per primera vegada aquelles, referents a les Coves, hostatges, etc.

Cal tenir present, doncs, que degut al poc respecte d'alguns visitants, s'ha vist obligat el propietari de les Coves, senyor Armengou de Manresa, a tancar la porta d'entrada a dites coves. Les claus són guardades pel masover En Francesc Piqué, de la masia La Vila, havent establert una tarifa de preus per visitar-les que és com segueix:

Fins a 2 visitants.	1	pesseta per cada un
» » 5 »	0'75	» » » »
» » 12 »	0'50	» » » »

i passant de 12 hi ha rebaixa de preus proporcional al nombre de visitants.

Els llums és necessari que els visitants s'els portin, perquè a la Vila no disposen quasi de res. Al poble poden trobar-se llums d'acetilé i lo millor són llanternes elèctriques, cinta de magnesi i focs de bengala.

Per a comoditat dels excursionistes és precís escriure al poble sempre que es vingui per l'Alzina del Sal·lari perquè el guia s'esperí en dites coves a la hora calculada.

Per als qui hi vagin des del poble el més pràctic és enviar una hora abans un baillet a La Vila a buscar les claus i el guia, i un altre baillet per acompanyar-los al lloc de les coves i que pel dret sols hi ha una mitja hora.

També es pot anar a les Coves, sortint del poble passant pel Mo-

lí i la masia *La Vila*, fruit d'un bonic paisatge però s'hi està una hora llarga.

Referent als hostatges devem dir que és una bona fonda a cal Feliu (la més antiga del poble), al davant mateix de l'església i al peu de la Riera. Serveixen molt bé. Tenen telèfon directe amb Sant Llorenç Savall, decents habitacions per a dormir-hi i saló de café.

També proporcionen hostatge per a passar-hi una temporada, fent com en els pobles del Pirineu, menjar a la fonda i dormir en les cases particulars, si degut al número no caben a la mateixa fonda.

Demés hi ha la fonda de cal Teixidor abans d'arribar a l'Església, el café del Xaix en la mateixa plaça, tots de força nomenada.

Cal Xaix (*Clixé Jover*)

Com que fins avui sols hi ha un servei deficient i poc recomanable de tartana entre Terrassa i Mura, fóra convenient establir-ne un de autos, primerament els dies festius, des de l'estació del tramvia elèctric de Terrassa fins a Mura o siga un total de 26 quilòmetres i mig.

Aquest servei fóra de molta utilitat per als excursionistes procedents de Barcelona ja que avui se'ls fa impossible de visitar Mura i contorns sens comptar amb dos o tres dies com a mínim.

El trajecte aquest, com s'ha dit al parlar-ne en els itineraris, és esplèndid: sortir de l'estació del tramvia elèctric de Terrassa (273 metres d'altitud) passant per la ben conservada carretera de Terrassa a Talamanca; el punt més alt és el Coll d'Estenalles a 836 metres on comença a devallar cap a Mura (471 metres d'altitud), que demés del panorama magnífic que s'ovira sols esmerçaria en fer el camí poc més de una hora.

Donem aquesta idea des d'aquestes planes de nostre ARXIU esperant serà recollida i posada en pràctica per tots els que s'interessen per la prosperitat del bell poble de Mura.

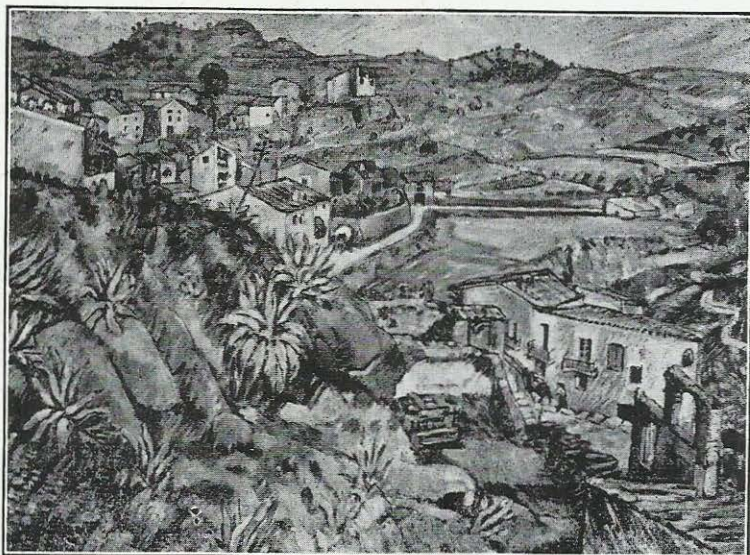
LA MEVA FINESTRA

No cal que l'ull del pintor divagui, ni viatgi gaire; de des de la seva finestra cal que oviri el seu món. La meva finestra és Mura, com hauria pogut ésser un altre lloc, car la bellesa és arreu i l'artista no té altre mèrit que *el trobar-la, el saber-la veure* en les coses. Es Mura; no és Terrassa i no és un altre lloc, perquè per un seguit de circumstàncies — sentimentals moltes d'aquestes — de petit he tingut aquest paisatge amb més atenció davant dels ulls: puc dir que Mura és la meva terra, perquè l'he *viscuda* com cap més terra.

Al món hi ha llocs de bellesa èpica o dolcíssima, que es donen a l'excursionista al primer esguard, Mura ben altrament, a l'excursionista que hi deturi humil la mirada, que hi sojorni casolanament i sense presses, se li donarà amb timidesa, amb pudícia, però si la humilitat del viatger perdura i amb aquest estat de gràcia retorna sovint a n'aquest lloc, Mura serà compresa íntimament, que és com dir amada. Llavors colpadora grandesa de la ruïna geològica dels cims apareixerà a l'esguard, magnífica, i, la verdor tendra del fons de la vall us encantarà. Les hortes de Reixac amb llur abundància de verds i amb les seves estructures de marges—sàvia arquitectura del pagès—seran més que un joïell, i els camps de les ribes de la Blanquera i les enormes roques i l'elegant silueta de les Comes, al fons, restaran plasmades en el juí com amb punta d'estilet. I el poble amb les cases; cabretes trescant per la muntanya—pels camins de cabra de Puigili—i, les àvies, i els homes sapats i alts, i els nins i els ànecs prop del riu minúscul... I els arbres espaiats rítmicament com una constel·lació; les nogueres—cúpules del Renaixement—, els roures—ojives—l'olivera amb un reflexe d'argent al capdamunt, els fruiterars, les canyes bellugaires, els saules de branques blincadisses de fulls enlluernadores, els pollancs femenins. I la corona trepidant de l'Espinenca; carenes que són a la meva sensibilitat muscles quasi humans. I al lluny—encara davant de ma finestra—les serres de la Mata, el calb Montcau. Els alzinars i els roures fistonejant les més llunyanes carenes, tan pròximes, però: aquí *horitzó*, torna a tenir el vell sentit grec de *límit*, les distàncies no apaquen amb llurs vels la estructura de les coses; tot és a tret de fona, per ço els ulls aquí se us tornen com un tacte resplendent.

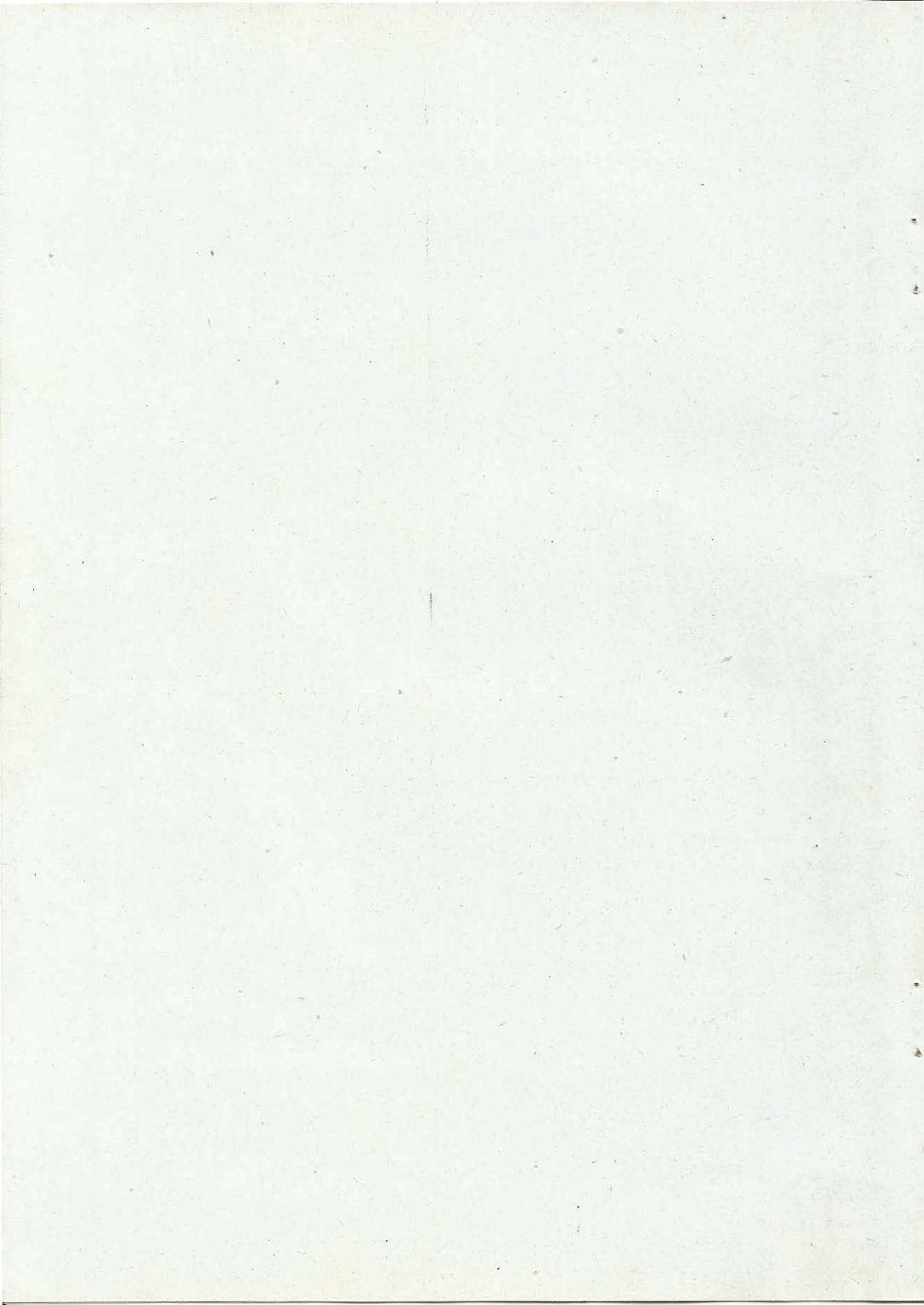
Barcelonà 10 Abril 1920.

RAFAEL BENET

MURA
per R. Benet

OFRENA

Heu's aquí Mura riallera i trista a la vegada, amb sos camps rublerts de vegetació, amb ses fonts saltirones i enjogassades, amb sa riera abundosa i escumejant, amb ses cases velles i disformes, amb sa església seriosa, amb ses runes incertes, amb ses coves feréstegues.....

Heu's aquí, llegidor amic, la mostra, ben minsa per cert, de que vos parlavem en les primeres ratlles, heu's aquí anotades qualques indicacions, totes elles incomplertes, que posen al descobert, però, el molt que resta a fer perquè la tasca que hem iniciat esdevingui arrodonida.

I, éssent aquestes les primícies del nostre treball, permeteu-nos que en fem ofrena als qui més directament els interessa: als simpàtics muratans fills d'aquesta formosa contrada que acabem de glosar i que acabem de copsar-ne l'encís flairós de la seva vall abandonada.

FONDA FELIU

Propietari En Feliu Puig

Bon servei de menjars.—Espaïosos menjadors

Habitacions. — Café

MURA

Tenda de queviures

Carbó, Fleca

de

Agustí Sala

MURA

Fonda Teixidor

Propietari Joan Alavedra

Bon servei de menjars

al cobert i a la carta

MURA

CLIMENT VERDAGUER

Fàbrica de teixits de cotó, baietes
i mantes de cotó i llana

Despatx a Barcelona, Consell de Cent, 302

Fàbriques a Sant Llorenç Savall i

MURA

USANT EL LLEIXIU AROMATIC
LA CONFIANZA

obtindreu immillorables resultats amb un máxim de netedat i blancor

Fabricat per: **MARIUS BARRERA ROGES**

Químic Industrial

Despatx a l'engrós: Sant Llorenç, 109

TERRASSA

CASA
ALAVEDRA

OBJECTES D'ART
ARTICLES PER A
DECORACIÓ - FLORS

CARRER GABATXONS

LA MODEL
SABATERIA
V. SERRA

GRANS NOVETATS-ESPECIALITAT A MIDA - CALÇAT PER A EXCURSIONISME I ESPORT

SANT PERE, 8

EL BARATO

TALLERS D'EBANISTERIA
GRAN ASSORTIT DE QUADRES

RAMÓN ARTIGAS

Mobles de totes classes
Economia en els preus

Cremat, 21 TERRASSA

RAMÓN ARGEMÍ
REPRESENTACIONS

"Comprar en aquesta casa, és comprar a les grans cases productores"

Teléfono, 1709 - Sant Josep, 49

"EL BLAU" **SASTRERIA**
CAMISERIA

Vestits a mida de totes classes; Llana, Blau, Vellut i Fil Gorres i Berrets darreres modes.-Camises, Corbates, Colls i Punys. - Elásticos, Lligues, Paraigües i Gèneres de punt

Trajos per a turisme i esport **Sant Pere, 26 i 28**

HOTEL DE ESPAÑA

TELÉFON 1772

TERRASSA

ESTORES, ALFOMBRES
I PERSIANES

Antoni Rovira

CASA SIMÓN - FUNDADA EN 1770

Font-vella, 14 - Teléfon 2349

**V JOSEP
ILATOBÁ**
FOTÓGRAF

Ex-operador de les principals cases d'América

Sant Pere, 4 TERRASSA

Articles per a esports
de la casa

A. Alimundo i C.^{ia}
de Barcelona

*Foot-Ball, Basse ball, Polo, Hockey, Golf,
Croquet, Boxe, Criket, etz. - Motocicletes:
Campión, Levis, New-Hudson, Swift
Cicle-Cars: SWIFT-BABY
Bicicletes: Varies marques angleses*

Representant a Terrassa:

SECUNDO CABA - Font-vella, 13

LA CATALANA

Carruatges de lloguer
:: per a totes parts ::

JOSEP MARTI

Successor de Miquel Torres

COTXERIA: Sant Leopold, 66-Teléfon 1891

SUCURSAL: Hotel de España. TERRASSA

Camises, Calsotets
i Bruses a mida

**CAMISERIA
G. VACARISAS**

Font-vella, 4 i 6 - Teléf. 19-93

ELECTRICITAT

Maquinària i Material Eléctric
Montatges en general: Utills maquinària
Instal·lacions de Llum i Calefacció

Badiella & Polo

Sant Pere, 53
Teléfon, 1839 TERRASSA

VÍDUA DE JOAN CASTELLÓ

Nort, 25

TINTORERIA

Tot bon
Excursionista
gasta Xacolata
Piera i
Brugueras

LA DALIA

QUEVIURES I COLONIALS

JOSEP SOLDEVILA

CONSERVES DE TOTES MENES
SOPES I PURÉS PROPIS PER A
EXCURSIONISTES

FONTVELLA, 40 - TELÉF. 1861

PRODUCTES HIGIÈNICS COLOMBIANS

CONCESSIONARIS EXCLUSIUS

FREIXA I GASTÓ

COLUMELA, 13
TERRASSA

POLVOS «AURORA»

ANTISÈPTICS, PERFUMATS, REFRESCANTS
L'ALBGRIA DELS NENS LA OBTINDRÁN LES MARES QUE GASTIN
AQUESTS ACREDITATS POLVOS
IMMILLORABLES PER A DESPRÉS DEL BANY
RIVALITZEN AMB TOTS ELS SEUS SIMIL'LARS
ES VENEN A TOT ARREU

FERRETERIA MODERNA

Domingo Argemí Riera

GRANS EXISTÈNCIES D'ARTICLES PER A
TURISME, CAMP I PESCA

COMPLERT ASSORTIT DE
ARTICLES PER A AFEITAR

VARIETAT EN OBJECTES PER A REGAL ETZ.

Si no pot llegir bé això és que necessita usar ulleres, dirigeixia
a la casa

JOSEP BALADA

SUCCESSOR DE PERE CULELL

Font-vella, 10

Teléfon, 2399

Joieria, Bisuteria, Optica-Bessons prismàtics
Gafes per a el sol.-Altimé-
trics.-Contapassos, etz, etz.

Representant de l'acreditada casa
F. de P. CARRERAS de Barcelona

GALÍ I C.^A

Drogues i productes químics

:: Material fotogràfic ::

GRAN ASSORTIT DE CONSERVES

Sant Pere, 27 ~ Telèfon 1850

Galetes i Biscuits **SPORTMAN** PINEDA GERMANS

Telèfon, 671 A ~ Barcelona

Dipòsit a Terrassa: JAUME TALÓ
Font-vella, 18, bis

Pianos i Auto ~ pianos
de les mellors marques

ROLLOS de música mecànica

Sempre novetats

Música impresa

CASA FARRÀS

Gabatxons, 18 ~ Telefon, 2182

Jaume Taló

Drogues i Perfumeria

Productes Químics, Colonials

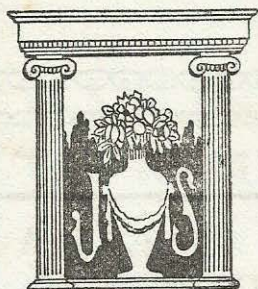
Dipòsit de Conserves, Xampany

Vins i Licors

Font-vella, 18, bis. ~ Telèfon 2308

Vestir B. B. B. Casa Lous
Telèf. 1927 Sant Pere, 35

Fill de Joan Segues

Fàbrica de Productes ceràmics

Fàbrica: San Marián, 193
Telèfon 2085

Magatzem i Despatx:
Font-vella, 1 ~ Telèfon 2137

FERRETERIA EL GLOBO

Baylina i C.^a

Plaça Major 18-Font-vella 2

Ferreteria en general

Bateria de cuina

Articles per a excursionisme

Telèfon 1970

ESPARDENYERIA DE

Ignasi Grau

Espardenyes reforçades i de luxe per a Caça, Estiueig i excursions. :: Grans :: existències ::

ARRABAL, 22

PIRENEU CATALÀ

PER

CÉSAR AUGUST TORRAS

Volum	I. — Comarca de Camprodón	9 Ptes.
»	II. — Garrotxa	9 »
»	III. — Vallespir-Conflent-Canigò-Alberes . . .	12 »
»	IV. — Ripollès (<i>Agotat</i>)	
»	V. — Bergadà-Valls altes del Llobregat . . .	12 »
»	VI. — Comarca d'Olot-Valls superiors del Fluvià.	8 »
»	VII. — Vall de Ribes.	6 »

ACABA DE SORTIR

Vallespir - Conflent - Canigò - Alberes

De venda en el C. E. de C. i principals llibreries de Catalunya

La Predilecta S. A.

Pare Llaurador, 60 - Telèfon, 6009

*Fàbrica de gaseoses i si-
fons. - Dipòsit de cervesa
país i Pilsen*

Panyos i Novetats

Ferrer i Durán

Despatx: Sant Pere núm. 38

Telèfon, 6350

**R A M O N
M O R R A L**

CONSTRUCTOR DE CLAUS DE
TOTES CLASSES, ESPECIALITAT
PER A DIABLES I ESTRICADORS

CARRER TOPETE, 61

GRAN HOTEL RESTAURANT PENINSULAR

J. POMPIDOR

CARRER DE SANT PERE NÚM. 56

TELÉFON, 5612

CARTA, COBERTS, SALONS PARTI-
CULARS, ESPLÈNDITS SALONS PER
A BANQUETS - SERVEIS ESMERATS

Pintura decorativa.-Rètols.- Ma-
quinària i Mo-
bles esmaltats.

Josep Reig

Irineo, 19 - TERRASSA

Els ornaments més bonics, luxo-
sos i barats són els teixits
artístics de seda

DEMANEU-LOS A
JOSEP VALL

St. Llorenç 27-Telèf., 5770

DICCIONARIS, OBRES TÉCNIQUES

Topete 98

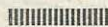
FLORENCI COSTA

ARXIU

ES REPARTeix DE FRANC ALS SE-
NYORS SOCIS DEL CENTRE EXCUR-
SIONISTA DE TERRASSA

SUSCRIPCIÓ: TERRASSA, 6 pessetes anyals
FORA, 7 » »

ANUNCIS

CONDICIONS VENTATJOSSES